

DEUTERONOMISTICKÉ DĚJINY

Joz, Sd, 1 a 2 Sam, 1 a 2 Král v hebrejském kánonu – přední proroci, jelikož prorok je v židovské tradici ten, kdo mluví a jedná ve jménu Božím a s jeho mocí (Jozue, Samuel, stejně jako Eliáš či Elizeus).

V alexandrijském kánonu se tyto knihy řadí mezi dějepisné – líčí události, které tvoří součást dějin mezi obsazením Kanaánu Izraelem a pádem Jeruzaléma. Jedná se o původně velmi různorodý textový materiál, zčásti ústně tradovaný, zčásti už zaznamenaný. Byl redakčně zpracován (zřejmě ve 2 fázích – předexilní a exilní) deuteronomistickou školou, která dala celému dílu podstatně jednotnou teologickou koncepci – odtud název Deuteronomistické dějepisné dílo.

Hlavní teologickou tezí je závislost blaha resp. neštěstí Izraele na jeho věrnosti resp. nevěrnosti vůči sinajské smlouvě – z politického hlediska však bylo asi těžko možné zcela se vyhnout kompromisům.

Aktuální poselství díla:

- nutnost citlivě vnímat znamení doby,
- velký význam lidské odpovědnosti,
- neschopnost člověka vykoupit se sám vlastní silou.

1 KNIHA JOZUE

1.1 Titul, členění a obsah

Název podle protagonisty, Efraimity Jozua, Mojžíšova nástupce, který vedl Izraele při dobývání zaslíbené země – událost, o níž kniha vypráví; Jozue sám je podle rabínské tradice také autorem.

1. část	2. část	3. část
dobytí země 1,1-12,24	rozdělení země 13,1-22,34	řeči na rozloučenou a Jozuova smrt 23,1-24,33

1.2 Vznik, literární a teologická charakteristika

Hypotézy o pokračování pramenů Pentateuchu v Joz (Hexateuch) jsou velmi nepravděpodobné. Nejstarší jádro – tradice o dobývání Kanánu – se nachází v kap. 2-9 (původně předávány ústně v prostředí kmene Benjamín a koncentrovány kolem svatyně v Gilgalu). Zhruba ze stejné doby pocházejí tradice jižních kmenů (kap. 10) a severních kmenů (kap. 11). O něco pozdější (ale rovněž předdavidovský) je soupis území jednotlivých kmenů v kap. 13-19. Uspořádání těchto tradic (včetně citátů z některých písemných pramenů, např. Knihy Přímého – srov. Joz 10,13) a připojení ostatních kapitol (zejména kap. 24 o obnově smlouvy v Sichemu) je zřejmě dílem deuteronomistické redakce.

Obsazení Kanaánu je v knize líčeno jako jednotné válečné tažení všech kmenů, kterým je dobyto celé území. Dějinný proces, který nebyl zdaleka tak jednoduchý (nešlo výlučně o vojenskou akci, nýbrž zčásti o pokojnou infiltraci; zprvu se obsazovalo méně přístupné horské pásmo, pak se teprve dobývala města v nížině; Izrael neobsadil celé území, část zůstala v rukou Kananejců - viz Joz 12,14; Sd 1,17) je zde výrazně schématický a teologizován (jde o Hospodinovy boje – Hospodin stojí při Izraeli a bojuje za něj).

Kniha Jozue je svědectvím o trvalosti a věrnosti Božích zaslíbení. Boží jednání s vyvoleným lidem není v knize Joz popisováno jako chronologický sled. Tak např. častá poznámka „až dodnes“ (Joz 4,9 aj.) odkazuje na dobu značně vzdálenou od popisovaných událostí; kmeni Dan je dána do dědictví oblast, kterou ve skutečnosti dobyl až v době soudců (Joz 19,47; Sdc 18,27-29); výčet poražených králů (Joz 12) zahrnuje události až do doby Davidovy. Zhušťuje jevy a události časově a místně rozložené do života jedné generace.

Jozue – ústřední postava knihy: Ješua – Hospodin je spása – poprvé se zde setkáváme se jménem, které obsahuje část výrazu JHWH (= Hospodin). Jako Ježíš uvedl svůj lid ze smrti v život a připravil mu místo věčného odpočínutí, tak starozákonní Jozue uvedl svěřený lid, který vyšel „z domu otroctví“, do míst „časného odpočínutí“ (Žid 4,8).

2 KNIHA SOUDCŮ

2.1 Titul členění a obsah

Název (*šof tím*; *šofet* = soudce, vůdce kmene) opět dán podle protagonistů. Funkce soudců existovala i v Tyru a v Kartágu, v Izraeli šlo o Bohem vyvolené a jeho Duchem vyzbrojené lidi, poslané vysvobodit izraelské kmeny z cizí nadvlády (zprvu nazýváni spíše zachránci). Tak znovu nastolili Boží právo izraelskou nevěrností pošlapané a svou autoritu si udrželi i v době míru.

Kniha mluví o 12 soudcích podle počtu izraelských kmenů: 6 velkých (někdy poměrně rozsáhlé vyprávění) a 6 malých (někdy známe pouze jméno) – možná však, že šlo o 2 různé typy soudců (velcí spíše jako charismatičtí osvoboditelé, malí spíše institucionálního typu).

Doba soudců, která tvoří přechod od doby Jozuovy k době královské se středním datem kolem r. 1050 př. Kr. bylo údobím velice neklidným. Kniha Soudců, opačně nežli kniha Jozue, události současné rozkládá v události časově postupné, když zpracovala dílčí kmenové tradice v mohutné jednotné svědectví o Boží věrné ochraně.

Autorem této starozákonní knihy je podle rabínské tradice prorok Samuel.

1. část	2. část	3. část
úvod (1,1-2,10) zpětný pohled na obsazení země a na smrt Jozua (takto učiněno navázání na Joz)	velcí a malí soudci (2,11-16,31) <i>velcí:</i> Otniel (náleží jihu) Ehúd (Benjamín) Debóra (Neftali) Báarak (Neftali) Gedeón (Manases) Samson (Dan) <i>malí:</i> Jiftách (Zajordání) Tola (Isachar) Jaír (Zajordání) Ibsan (Juda) Elon (Zabulón) Abdon (Efraim)	doba bez krále (17,1-21,25) 17-18: zhotovení modly a ustanovení kněze; vyslání zvědů; uloupení modly a kněze; dobytí Lájoše 19-21: násilí v Gibeji; boj kmenů proti Benjaminovcům; uchvácení žen v Jabeši a Šilu

2.2 Vznik, literární a teologická charakteristika

Nejdříve se ústně tradovala vyprávění o hrdinských činech jednotlivých soudců v prostředí jejich kmenů; pak se tyto tradice sloučily dohromady, takže reprezentovaly všech 12 izraelských kmenů (snad za Ezechiáše); konečně v exilu se historie soudců zasazuje do chronologického a teologického schématu a chápe se jako pevná instituce – z té doby pochází syntéza v kap. 2.

Deuteronomistický redaktor vidí dějiny ve stereotypním čtyřfázovém cyklu – modlářská nevěrnost Izraele, Boží trest v podobě nepřátelského útoku, úpěnlivá prosba k Bohu, povolání soudce-osvoboditele. Historie soudců má být názornou ilustrací deuteronomistické teze - neštěstí, která stíhají Izraele, jsou přímým důsledkem jeho odpadu od Hospodina, ale opětovná vítězství nad nepřáteli zároveň dokazují Hospodinovu neustávající péči o svůj lid.

3 KNIHY SAMUELOVY

3.1 Titul, členění a obsah

Podle židovské tradice je autorem Samuel; v hebrejském kánonu šlo původně o 1 knihu, která byla kvůli rozsahu v LXX rozdělena do 2 a označena jako 1. a 2. kniha Království (podobně ve Vg 1. a 2. kniha Králů) – takže LXX a Vg mají celkem 4 knihy Královské; obojí označení má své důvody – protagonistou 1 Sam je Samuel, ale zároveň v obou knihách už vystupují první králové Saul a David.

Rámec 1-2 Sam tvoří Annin chvalozpěv (1 Sam 2,1-10) a Davidův žalm (2 Sam 22,1-51 // Žl 18). Knihy Samuelovy líčí dějinný průběh od narození posledního soudce, Samuela, který zavádí království v Izraeli, přes prvního krále Saula – až do jeho smrti – a vládu Davida – až krátce před jeho smrt.

Knihy Samuelovy se dělí do čtyř částí: 1) vyprávění o Samuelovi a Saulovi (1 Sam 1-15); 2) příběh Davidova vzestupu (1 Sam 16 – 2 Sam 5); 3) události o nástupnictví na trůnu (2 Sam 6-20; 1 Král 1-2); 4) různé dodatky (2 Sam 21-24).

3.2 Vznik, literární a teologická charakteristika

Deuteronomisté zachovali převzaté tradice bez větších úprav a doplňků – ústní i písemné prameny jsou ovšem dosti rozdílné; liší se mezi sebou např. 2 verze vzniku království – promonarchická (1 Sam 9), zřejmě starší, a antimonarchická (1 Sam 8), mladší; dvojitě vyprávění o příchodu Davida na Saulův dvůr – jako hudebníka (1 Sam 16) a jako hrdiny (1 Sam 17). Kromě dvou menších celků – vyprávění o proroku Samuelovi (1 Sam 1-3) a o osudech archy úmluvy (1 Sam 4-6) vynikají 2 velké narativní bloky – historie Davidova nástupu na trůn (1 Sam 16-2 Sam 5) a historie následníků Davidova trůnu (2 Sam 9-1 Král 2): po literární stránce znamenitá ukázka izraelské historiografie, sepsaná zřejmě očitým svědkem (nevyhýbá se kritice Davida a jeho rodiny).

Se vznikem monarchie sice padá původní teokratický ideál, ale zároveň král nemá být konkurentem Hospodina jako jediného Vládce, nýbrž viditelným znamením Hospodinovy vlády; Saulův pád je sice potvrzením negativního postoje k monarchii (kopírující okolní národy), ale David představuje i přes své chyby prototyp mesiánského krále-pastýře podle Hospodinova srdce.

4 KNIHY KRÁLOVSKÉ

4.1 Členění a obsah

Jak dává najevo závěrečná masora po 2 Král 25,30, představují Knihy Královské vlastně jen jednu knihu. Rozdělení na dvě knihy s césurou po 1 Král 22,54 není z hlediska sledu vyprávění opodstatněné, protože tím příběh o izraelském králi Achazjášovi je rozdělen na dvě části 1 Král 22,52-54 a 2 Král 1,1-18. Poprvé se toto rozdělení objevuje v LXX, kde bylo motivováno rozsahem knihy. Toto rozdělení pak bylo převzato do Vg a pak teprve v 15.-16. stol. do vydání bible v hebrejštině.

Knihy královské začínají popisem posledních dnů Davida (1 Král 1) a představují obraz uspořádání království po Šalomounově smrti, tj. rozděleného království Izraele a Judy až do jeho pádu (pád Samařska: 2 Král 17; pád Judy: 2 Král 25).

Knihy Královské končí poznámkou o omilostnění Jojachina v exilu (2 Král 25,27-30). Knihy Královské lze rozdělit do třech hlavních částí: 1) království Šalomounovo (1 Král 1-11); dějiny rozděleného království (1 Král 12 – 2 Král 17); 3) dějiny judských králů (2 Král 18-25).

4.2 Vznik, literární a teologická charakteristika

Původní materiál je velmi různorodý – mezi prameny pocházejícími z královského dvora se přímo uvádí Historie Šalomounova, Kniha letopisů králů izraelských a Kniha letopisů králů judských; samostatné prameny předpokládá eliášovský cyklus (jednotný narativní celek teologicky propracovaný) a elizeovský cyklus (řada volně spojených epizod ve formě lidových legend); popis stavby chrámu (1 Král 6-7) vznikl asi v kněžském prostředí.

Autor resp. redaktor, pocházející patrně z kněžských kruhů (podle židovské tradice prorok Jeremiáš), pomíjí téměř úplně politickou a hospodářskou stránku vlády králů a soustřeďuje se skoro výlučně na stránku náboženskou – jeruzalémský chrám, jeho vybavení a kult, deuteronomická reforma a její úsilí o čistý monoteismus

Zprávy o jednotlivých králích se drží jednotného schématu – synchronizace s druhým královstvím, králův věk na začátku vlády, délka jeho vlády, jméno jeho matky, náboženské zhodnocení jeho vlády (příp. další podrobnosti), odkaz na prameny, zmínka o smrti, pohřbu a jméno nástupce.

Izraelští králové jsou všichni odsouzeni, protože pokračují v hříchu Jarobeam (Achab navíc otevírá zemi pohanským vlivům), z judských králů jsou někteří odsouzeni, někteří hodnoceni kladně, ale s výhradou (neodstranili posvátné výšiny), pouze 2 se dostává bezvýhradné pochvaly – Chizkijášovi (Ezechiášovi) a Jošijášovi (Jozijášovi).

Jošijášovým oceněním se pravděpodobně uzavírala 1. redakce z doby jeho vlády, 2. redakce v babylónském zajetí připojuje negativní přehodnocení judského království (dané trpkou zkušeností jeho pádu), ale nakonec přece jen svítí paprsek naděje (Jojachinovo omilostnění ve 2 Král 25,27-30).

5 OTÁZKY

1. Co víte o Knize Jozue (obsah; teologie; hlavní protagonista)?
2. Co víte o Knize Soudců (o jakou dobu v dějinách Izraele se jedná; kolik jich bylo; jmenujte některé)?
3. Co víte o Knihách Samuelových (jak se člení; co tvoří jejich rámeček)?
4. Co víte o Knihách královských (jaké časové období zahrnují; kteří dva proroci jsou zmíněni; kterým dvěma králům se dostává pochvaly)?